

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 22.05.2015
Yayın Kabul Tarihi: 05.08.2015

Konya İli Seydişehir İlçesi Dikilitaş Yöresi Cicim Dokumaları

The Cicim Weaves Of Konya's Dikilitaş Region

Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM *
Şerife Sena AKDAĞ **

Öz:

Düz dokumalar, Türklerin Orta Asya'dan günümüze kadar evlerinde yaygırlardan dekoratif süslemeye kadar birçok kullanım alanı bulmuştur. Özellikle konar-göçer aile toplumlarının vazgeçilmez eşyalarıdır. Yöredeki halk tarafından yıllarca dokunan kilimler, genç kızların çeyizlerine konulmaktadır.

Dikilitaş Yöresinde hayvancılıkla uğraşın sonucu, dokumalarda kıl ve yün ipi kullanılmaktadır. Seyrek motifli cicim dokuma ve sık motifli cicim dokuma teknikleri uygulanmaktadır.

Bu çalışma, Dikilitaş Yöresinde ulaşılan Düz Dokuma örnekleri fotoğraflanıp konu ile ilgili kaynaklar taranmıştır. Düz dokumaların; iplik hazırlama, dokumanın yapılması, dokuma teknikleri ve yöresel isimleri ve farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Malzeme, form, renk, dokuma teknikleri ve yöresel ürünleri kaynak kişilerden alınan bilgilerle literatüre eklenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Seydişehir, Dikilitaş, Cicim, Dokuma, Tezgâh.

Abstract:

Flat weave has found a usage field Turas decorations or ground cloth such as carpet or rug from Central Asia to now in Turks' houses. It is one of the indispensable goods of unsettled families. Rugs that have been weaved for years by local community are put in marriage portion

* Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konya, mustafayildirim@konya.edu.tr;

** Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konya

As a result of livestock in Dikilitaş Region, hair and wool has been used in weaving. Weaving are the sparse and stylish cicim techniques which have been used.

While this research has been being prepared the plain weave samples in Dikilitaş Region have been taken in photos; the resources related to these subjects are searched. Preparing threads, making woven, the techniques of weave and their names in the area and their differences have been tried to determine. It is aimed to add substances, forms, colors, the techniques of weave and area products to the literature by the information taken from resource person.

Key Words: Konya, Seydişehir, Dikilitaş, Cicim, Weaving, Loom.

Giriş

Araştırmanın amacı, geçmişten günümüze gelenek ve göreneklerini koruyan kültürel zenginliğinin düz dokumalara yansımalarını incelemektir. Yapılan araştırma yok olmaya yüz tutmuş bu dokumaların gün ışığına çıkarılarak bu yörenin geleneksel değerlerinin tanıtılmasına çok önemli bir katkı sağlayacaktır.

Konya ili Seydişehir Dikilitaş Yöresinde önemli bir yere sahip olan Cicim dokumalar hakkında bilgi vermek çalışmanın en önemli amacıdır.

Dikilitaş'ta yapılan dokumaların teknik özelliklerini, kullanılan araç ve gereçleri, dokumaların renk ve desen özelliklerini belgelemek, kendi içine dönük olan bu bölgeyi yapılan bu çalışma ile tanıtmak ve dış dünya ile bir kültür köprüsü oluşturaktır.

Yapılan araştırmada Dikilitaş Yöresinde Cicim dokumaların muhafaza edilmeyip, satılarak kaybolmaya yüz tuttuğu dikkati çekmiştir.

Ulaşılan dokumaların özelliklerinin belirlenerek yöresel isimlerinin tespit edilmesi, motif ve yüzey şeması çizimlerinin yapılması dokuma formlarının oluşturulması hedeflenmiştir.

Yöresel dokumalarla ilgili birçok araştırma olmasına rağmen, Dikilitaş Yöresinde yapılan düz dokumaların incelenmediği belirlenerek, bu eksikliğin giderilmesi amacı ile araştırma yapılmıştır.

Yörede yapılan araştırmada, özellikle farklı motif isimleriyle karşılaşmış ve bu motif isimleri yörede kullanıldığı şekliyle alınmıştır.

Araştırma “Konya İli Seydişehir İlçesi Dikilitaş Yöresinde cicim dokumalarının tarihi, teknik ve sanatsal özellikleri” olarak Dikilitaş Yöresindeki evlerdeki Cicim dokumalarla sınırlandırılmıştır.

Araştırma sırasında Dikilitaş Yöresinde dokunan cicim dokuma örneklerine ulaşılmış, dokumalar incelenmiş, araştırma kapsamına alınmıştır. Ulaşılan bu örneklerin fotoğrafları çekilip, dokuma formları hazırlanmıştır. Bu örneklerden

farklı türde, desende, malzemede olan ve karakterini bozmayan 20 adet dokuma incelenmiş ve bunlardan 5 adet çalışmada yer almıştır.

Bu dokumaların kullanım alanları; yörede ulaşılan kaynak kişilerden alınan bilgiler ile belirlenmeye çalışılmıştır. Dokuma teknikleri ve motifleri hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmada bu yörede dokumacılığın başlangıcı konusunda yöreye yerleşimle başlamıştır. Alan araştırmasında karşılaştığımız dokuma örnekleri hakkında bazılarında net bir tarihlendirme yapılabılırken bazılarında yapılamamıştır. Tarihleri belirlenemeyen dokumalar sahipleri tarafından yaklaşık tarihler verilmiştir.

1- Seydişehir İlçesi ve Dikilitaş Yöresi Kuruluş ve Tarihsel Süreç

Prehistorik (Tarih Öncesi) Devirler Anadolu'nun İlkçağlarda klasik yerleşmelerinde, Göller Bölgesi (Psidia) sınırları içinde yer alan bugünkü Seydişehir ilçesi Prehistorik devirlerde çok eski bir iskâna sahip olmuştur. (<http://www.seydisehir-derneği.org.tr/sayfa/seydisehir-tarihcesi.aspx>)

Seydişehir'in Horasanlı Seyit Harun Veli tarafından 1310 yıllarında kurulduğu tahmin edilmektedir Eşrefoğulları Beyliği, Anadolu Selçuklu Devletinin bir parçası olarak, Seydişehir Bölgesi'ni de kapsayacak şekilde 1327 Moğol istilasına kadar hayatini sürdürmüştür. Daha sonra Seydişehir, yine bu bölgede hüküm süren Hamidoğulları Beyliğine bağlı küçük bir kasabadır.

14. yy.'ın sonlarına doğru bu bölgede hayatini sürdüren Karamanoğlu Beyliği ile Osmanlılar komşu olmuşlardır. Osmanlı Padişahı Murad Hüdavendigâr'ın kızı Melek Hatun ile Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey evlenmiş ise de, iki hükümler arasındaki gerginlik devam etmiş ve Osmanlılar 80.000 altın ödeyerek Seydişehir, Akşehir, Beyşehir yöresini satın almışlardır. Fatih Sultan Mehmet devrinde ise kesin olarak aralarındaki ihtilafa son verilmiş ve Seydişehir Osmanlı topraklarına katılmıştır. Seydişehir 1871 yılında belediye ve 1915 yılında ise İlçe olmuştur. (http://www.seydisehir.bel.tr/seydisehir_ilcemizin_tarihi-1-1-sayfa)

Yönetim bakımından Konya ili Seydişehir ilçesine bağlı olan Dikilitaş Yöresi: Seydişehir'in doğusunda, Elves Tepesi'ni önünde olan tarihi özelliğe sahip bir bölgedir.

Doğusunda Yaylacık (Nuzumla) köyü, Mesudiye (Yanekin) köyü; Güneyinde Orta Karaviran Kasabası, Kuran Köyü; Güneybatısında İncesu; güneyinde Çat Köyü ve Bostandere Kasabası ile çevrili olan; il merkezi Konya'ya 70 km, İlçesi Seydişehir'e 20km uzaklıkta bulunmaktadır.

Buranın yerleşim yeri olarak seçilmesinin en önemli nedeni Yörük kültürüne dayanan göçebe hayatın devamlılığı konusunda küçükbaş hayvancılık yapılmasına uygun bölge olmasıdır. Köyün ileri gelen yaşlılarından Mehmet Çavuş'un (Şen) (85) ve Emişe ŞEN (80) köye ilk yerleşimin Antalya tarafından 3 Yörük ailesin olduğunu fakat tarihi konusunda, yeterli bir rivayet olmadığını söylemişlerdir.

İlk insanlar vücutlarının dış etkenlere karşı korumak için önceleri hayvan derileri kullanmışlardı. Sonraları bitki saplarından hasır örmeyi bazı bitkilerin liflerinden yararlanmayı yani dokumacılığı buldular. Dokumalar rutubetin etkisiyle çürüdüklerinden terkedilmiş, bir barınakta veya toprak altında uzun zaman kalamamaktadır. Bu nedenle bu sanatın tarihini aydınlayabilecek, ele geçen parçalar çok azdır. Mısır'ın kuru ve sıcak iklimi nedeniyle ele geçebilen, XVII. Krallık devrinde yaşamış IV. Tuthmosis'in (M.Ö.1417) mezarından çıkan keten duvar dokuması düz dokuma yaygılar hakkında bir fikir verebilmektedir (Aytaç, 1982:36).

Orta Asya'da Altay Dağları eteklerinde, Pazırık'ta buzullar içindeki bir mezar odasında bulunan, M.Ö. III. - II. yy' da Hunlular devrinde dokunduğu kabul edilen, Pazırık halısı dünyanın bilinen en eski düğümlü halısıdır. Pazırık Kurgan'ında bu halı ile birlikte, keçe yaygılar ve düz dokuma yaygı parçalarında ele geçirilmiştir. Yine, bu yöredeki, Başadar Kurgan'ında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin Ula'da cicim, zili, sumak gibi düz dokuma yaygı parçaları da bulunmuştur. Söz konusu bu örneklerin pek çoğu, ellerinde asa tutan insan figürleri, art arda dizilmiş hayvan figürleri veya bitki desenleriyle süslüdür. Bütün bunlar bize, düz dokuma yaygıların, Orta Asya -Türk kökenli bir dokuma olduğunu göstermektedir (Deniz, 2000:49).

Alacahöyük'te bulunan gümüş kirman M.Ö. 3000 – 2000 yılları arasına girer. Erbaa ilçesinde bulunan tunç kirman'ın tarihlendirilmesi de ayrı bir değer taşır. Bu belgeler Anadolu dokuma sanatının M.Ö. 6000 yıllarında var olduğunu gösterir (Durul, 1977:13).

Türklerden önce dokunmuş Anadolu da bulunan, en erken tarihli düz dokuma yaygı örneği M.Ö.2300 yıllarında tarihlenen, kraliçenin örtüsü adıyla tanınan ancak, bugün nerede olduğu bilinmeyen kilimdir. Truva (Çanakkale) kazılarında bulunan bu örnek eski resimlerine göre, yıpranmış halde ve açık yeşil, kahverengi, kırmızı renklerle süslenmiş geometrik desenlerle bezeliydi (Deniz, 2000:49).

Düz dokuma yaygılar; kilim, cicim, zili, sumak teknikleri olarak sınıflandırılmaktadır (Barişta, 1998:106).

Halk arasında çalgı, atmalı, cecim vb. gibi isimlerle bilinen cicimler yüzü ve tersi ayrı görüntü veren, atkı ve çözgü ipliği dışında yüzeyde süsleme yapmak amacıyla ya bir ya da birden fazla sayıda bazı teknikerlerin deyişiyle desen ipliği kullanılarak dikey tezgâhlarda yapılan dokumalardır (Barişta, 1998:119).

Zililer ilk bakışta sık motifli cicimlere benzetilmektedir. Ancak bu dokuma türü cicim dokumalardan tamamen farklıdır.

Istar adı verilen tezgâhlarda iki kişi tarafından dokunan zililer üç ana iplik sistemine dayanmaktadır. Sağ tarafta oturan kişi atkı ipliğini çözgünün bir altından bir üstünden geçirerek zeminin düz dokumasını yapar. Solda oturan kişi ise düz dokuma sıralarının arasına renkli desen ipliklerini sararak sıkıştırır. Cicim ve zili teknikli dokumalarda dokumanın yüzü tezgâhın ters tarafındadır (Akbiç, 1977:14).

Zilileri cicimlerden ayıran en önemli özelliklerden biri olarak çözgü çiftlerinin bozularak üç, veya beş üstten, bir alttan geçen değişik renkteki desen iplikleri,

kendi alanlarında bir boydan bir boya giderler ve tüm zemin 2-1, 3-1 veya 5-1 atlamalarla doldurulmuş olur. Bir sıra böylece dokunduktan ve araya iki sıra atkılıp sıkıştırıldıktan sonra, ikinci sıra gene atlamalarla boydan boya doldurulur. (Acar, 1982:61).

Dikilitaş Yöresinde cicim dokumalar yaygı olmasının yanında farklı bir kullanım alanına sahiptir. Yaygı, heybe, torba gibi cicim dokuma örnekleri çokça dokunmuştur.

Örneklem olarak saptanan cicim dokumaların fotoğrafı çekilmiş, teknik, boyut, kalite, renk ve desen özellikleri bakımından incelenmiştir. Bu bağlamda fotoğrafları çekilen cicim dokumaların analizleri yapılarak tezde yer verilmiştir. Cicim dokumaların yüzey şemaları oluşturulmuş ve motif çizimleri yapılmıştır.

Öncelikle alan araştırması yöntemi kullanmak için Dikilitaş Yöresine gidilerek halktan dokumalar hakkında bilgili olan kişiler tespit edilmiş, bu kişiler ile sözlü görüşmeler yapılmış Dikilitaş Yöresi dokunan cicim dokumaların tarihini, yapılış tekniklerini, kullanılan malzemenin boyama aşamasını tespit etmek için sözlü görüşmelerde dijital fotoğraf makinesi kullanılmıştır. Dokumaların kalite analizinde 1cm.lik lüp kullanılarak dokumanın kenar ve orta kısımlarında atkılı ve çözümlü sayısı orantı kurularak 10 cm. deki atkılı ve çözümlü sayısı belirlenmiştir. Boyutlarını tespit edilmesinde ise metre kullanılmıştır.

Geçmişten günümüze gelen Dikilitaş Yöresindeki cicim dokumalarının örneklerine yöredeki evlerde rastlanmaktadır.

Yöredeki halkın tarihi, yaşayış tarzı ve dokumalarıyla ilgili sözlü görüşmelere de yer verilmiştir. Bunun yanında araştırma konusu kapsamında ulaşılabilen yayınlar ve elektronik ortamda internet verilerinden de yararlanılmıştır.

2. Konya İli Seydişehir İlçesi Dikilitaş Yöresi Dokumalarının Tarihçesi

Dikilitaş Yöresi dokumalarının tarihini net olarak bilinmemektedir. Dikilitaş Yöresi düz dokumaların tarihi, Dikilitaşın yurt edildiğinden beri var olduğu söylenmektedir. (Emişe ŞEN sözlü görüşme, 18.04.2010)

Çözümlü ipliklerinin arasından atkılı ipliklerinin alttan ve üstten geçirilmesi ile düz dokuma oluşturulmaktadır. Bu dokuma esnasında üçüncü bir iplik grubu ile atkılar arasına motifler dokunmaktadır.

3. Kullanılan İplikler

Yörede yapılan araştırmada, dokumalarda yün ve kıl kullanıldığı, son zamanlarda ise (orlon) sentetik ipliklerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yakma yöntemiyle yün ve kıl ipliklerle dokunan dokumalar belirlenmiştir.

4. Tezgâh

Yörede uygulanan düz dokumalar Istar adı verilen dik tezgâhlarda dokunur.

Fotoğraf: 1

Tezgâhın Parçaları:

Yan Ağaçlar: Tezgâhın kuruluşunda iskeleti teşkil eder. Kalınlıkları tezgâhın büyüklüğüne ya da küçüklüğüne göre değişmektedir. Yan ağaçlara gücü ağacının uçlarını sabitlemek için bazı yerlerine geniş çentikler atmışlardır.

Germe Demiri: Tezgâhlardaki çözgünün gerilmesine yardım eder. Yörede gergi demiri adı verilmektedir.

Gücü Ağacı: Gücülüme sisteminde gücüleri bağlamak için kullanılır. Gücü ipleri, arışları tek çift ayırma işini gücü ağacı ile yapar.

Varan-gelen: gücü sistemiyle birlikte çözgülerin çapraz olmasını sağlar.

Gücü İpi: Çapraz çözgünün karışmamasını sağlayan çözgüleri naylon iple gücü ağacına bağlar.

Evin bir odasına ya da depo gibi boş bir yere kurulur. Alt ve üst ağacı yuvarlak bir yapıdadır.

Yörede çözgü ipi olarak genellikle yün ve kıl kullanılmıştır. Yörede çözgü ipleri dokumanın boyutuna göre hazırlanır. Çözgü tezgâh dışında çözülmemektedir. Çözgü çözme sırasında üç kişiye ihtiyaç vardır. Öncelikle geniş bir alana karşılıklı iki adet yer şişi çakılmaktadır. Şişlerin başında birer kişi bulunur. Bir kişi de çözgü ipliğini bu ağaçlara dolamaktadır. Bu işlem yapılırken şişlerin başında duran kişiler dığdı ismini verdikleri çözgü başı örme işlemini yaparlar. Çözülme istenen çözgü sayısına ulaşıldıktan sonra tezgâhın üzerine aktarımı yapılmaktadır (Fatma ŞEN, sözlü görüşme,20.12.2014).

5. Kırklık

İki ağızlı koyunyününü ve keçi kılını kesme aracıdır.

Fotoğraf: 2

6. Kıl Tarağı

Keçinin kırkımı yapıldıktan sonra kılları tel haline getirmek için kullanılan bir alettir.

Fotoğraf : 3

7. Kirman(Eğirtmeç)

İpliklerin bükümünü sağlayan, üç parça ahşaptan oluşan bir alettir.

Bu alet, çınar ağacından bir mile geçirilmiş dört kanattan meydana gelmektedir. Bu işe yün eğirme, pamuk eğirme ismi verilmektedir(Yalman, 1977:465). Kirmenin kullanımı; “kirmen ile bükülecek iplerin yünleri sol kol bileğine bilezik gibi geçirilir ve sağ el ile kirmen döndürülür. İp büküldükten sonra kirmenin kanatlarının üstüne sarılır (Yalman, 1977:467).

Fotoğraf : 4

8. Kirkit

Ahşaptan yapılan kirkit ahşap saplı, tarak şeklinde dişleri bulunan, dişleri ipler arasına girerek atkı iplerini sıkıştırmaya yarayan alete verilen addır. Kirkitler çok dişlidir, dört, altı veya sekiz dişlidir

Fotoğraf : 5

9. Kullanılan Motifler ve Anlamları

Türkler kutlu sayılan uğurlu sayılan yanlışları dokumalarına işlemiştir (Gör-günay, 2001:12). Orta Asya Türk boy ve soylarının bayrak, flama, yapı, mezar taşı ve balballarında görülen damgalar, motif olarak dokumalarda da yer almışlardır. “İm” diye bilinen bu işaretler, Türk aşiretlerinin, tarihleri boyunca gittikleri ve ya-yıldıkları her yerde varlıklarını devam ettirmiştir. Bu aşiretler daha çok “kilim” türü dokumalarıyla tanınmışlardır. Damgalarını daha çok bu tür dokumalarda yaşatmışlardır.

Dikilitaş Yöresi motifler Nahış, model, motif gibi isimleriyle belirtilir. Motif isimleri yörede kullanıldığı şekliyle aynen aktarılmıştır. Yörede tespit edilen motifler, diğer yörelerde ve litatürde bulunan motiflerle aynı adı taşımakta olup fakat bu yörede tespit edilen motiflerin birçoğu farklı isimleri ile ön plana çıkmaktadır.

9.1. Çift Tırnak

Yörede tırnak motifi dokumalarda kenarlarda ve ortalarda kullanılmaktadır. Anlamı ise yöre halkı tarafından tırnağa benzetildiği için bu ismi almaktadır.

Çizim: 1

9.2. Tırnaklı Bıtrak, Ayaklı Bıtrak

Pıtrağın üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu in-sanı onu nazarlık motifi olarak kullanmıştır(Erbek, 2002:108).

Pıtrak motifi özellikle cicim dokumlarda kullanılan yaygın bir motif olmuştur. Fakat bu bölgede karşılaştığımız pıtrak motifine yöre halkı tarafından ayaklı pı-trak isminin de verildiğini görmekteyiz. Yörede incelenen birçok dokuma örneğin-de bu motife rastlanmaktadır. Dokumalarda motif içinde, zeminde veya kuşaklar arasında görülmektedir.

Çizim: 2

9.3. Elicebinde, Elibögründe (elibelinde)

Kültürümüzde çok eskiden beri yeri olan bu motif birçok sanat eserinde bulunduğu gibi özellikle dokumalarda oldukça fazla kullanılmıştır.

Anadolu'da günümüz aile yapısına bakacak olursak, ana tanrıça kültürünün devamı olan bir yapılanmayla karşılaşırız. Özellikle tarıma dayalı yerleşim merkezlerinde kadının üretime olan katkısı erkeğe kıyasla çok daha büyüktür. Kent kadını yaşamsal sorumlulukları erkekle paylaşırken köy kadınının üretim ve çoğalmada egemen bir konumda olduğu gözlenir. Anadolu'da üretilen dokumalarda günümüzde de çok yaygın olarak varlığını sürdüren ana tanrıça sembolü "Elibelinde Motifi" kadını, bereketi, doğurganlığı simgelemekte, kadının Çatalhöyük'ten günümüze dek önem ve anlamını yitirmeden gelen propozisyonu ile paralel olarak taşıdığı sembolik anlamı korumaktadır(Erbek, 2002:108).

Yöredeki birçok dokumada farklı şekillerde kullanılmıştır. Özellikle ilk defa elicebinde ismine bu yörede rastlamaktayız.

Çizim: 3

9.4. Göççe, Göz

İnsan gözü iyi niyetli bakışlar taşıyabileceği gibi zaman zaman kötü niyetlerin aktarıldığı bir araç olarak da kullanılabilir. Kötü niyetli nazarlar taşıyan gözün verebileceği zararın önlenmesinin en kısa ve en etkin çaresinin de yine gözün kendisi olduğu kabul edilmektedir. Çünkü bedenin dışı açılan bir organı olan gözün, ışığı alma yetisi nedeniyle derin bir anlamı ve etkin bir gücü vardır (Erbek, 2002:128).

Yine farklı bir isimle karşılaştığımız Göz motifine, yörede Göççe yörede göççe ismi verilmektedir.

Çizim: 4

9.5. Ayaklı Boncuk, Su Yolu (Sığır Sidiği)

Su, yeniden doğuşun, bedensel ve ruhsal yenilenmenin, yaşamın akışkanlığının ve sürekliliğinin, bereket, soyluluk, bilgelik saflık ve erdemın sembolüdür(Erbek, 2002:104).

Yöredeki dokuma örneklerinin özellikle dokumaların başlangıç kısımlarında ve kenarlarında sıkça görülmektedir. Su yolu motifinin de farklı bir isimle bu yörede karşımıza çıkmaktadır.

Çizim: 5

9.6. Toyuk Ayağı

Araştırılan dokumalarda yarım pıtrağa tavukların ayağına benzediği için bu isimle isimlendirilmektedir. Farklı bir isimle yörede karşılaştığımız bir başka motiftir. Başlangıçlarda ve bitiş kısımlarına bantlar içine yerleştirilmektedir.

Çizim: 6

9.7. Tırnaklı Su

Araştırmamızda karşılaştığımız farklı isimlerden Tırnaklı Su Motifi, yöre halkı tarafından kırkayağa benzediği için bu isimle isimlendirilmektedir. Dokumaların göbek kısımlarındaki boşluklara yerleştirilmektedir.

Çizim: 7

9.8. Yarım Çengel

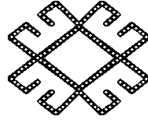
Yöre halkı tarafından yarım çengel olarak belirtilen motif orta göbek motifinin yarımı olduğu kabul edilmektedir. Dokumaların göbek kısımlarındaki boşluklara yerleştirilmektedir.

Çizim: 8

9.9. Çengel

Bu motif dokumalarda orta kısımlarında bulunmaktadır. Aynı zamanda genellikle yörede dokunan bütün dokumlarda orta göbek kısmına yerleştirilmektedir.

Çizim: 9

9.10. Sürge

Farklı bir isimle ve farklı bir motif yapısıyla karşımıza çıkan Sürge Motifi tarlaları düzleyen eski tip sürgeye benzetildiği için bu ismi almıştır. Bu motif orta göbek motifinin çengel aralarını doldurmaktadır. Yöredeki tüm dokuma örneklerinde görülmektedir.

Çizim: 9

9.11. Kıyı

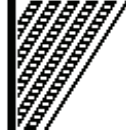
Faklı bir isimle karşılaştığımız kıyı motifi dokumaların başlangıç ve kenar kısımlarını oluşturan bordür, sedef gibi isimlerle isimlendirilirken yöredeki bu motif hem dokumanın kıyısını oluştururken hem de bu isimle anılmaktadır.

Çizim: 10

9.12. Boncuklu

Yeni bir isimle karşımıza çıkan boncuklu motifi, incelenen dokumalarda göbek kısımlarının kenarlarını dolduran motiflerdir. Motifin içinde bulunan küçük farklı renklilikler boncuklara benzetildiği için bu ismi almaktadır.

Çizim: 11

9.13. Kurbağa

İnsanların korkularını sevinçlerini kısaca duygularını dokumalara aktarmışlardır. İlk defa Akrep motifinin farklı bir isimle isimlendirildiği yine bu bölgede karşımıza çıkmaktadır. İnsanların doğal yaşamla iç içe olmasının başka bir örneği olan ve dokumlara da aktarılan motife Kurbağa ismi verilmektedir. İnsanların korkularını sevinçlerini kısaca duygularını dokumalara aktarmışlardır. Yaşanılan bölgenin dağlık, yüksek, dereleri ve küçük gölleri olması ve bu alanda kurbağaların çok olması, motifin ayaklı bir yapıya sahip olmasından dolayı bölgede bu ismi almıştır.

Çizim: 12

9.14. Eksıranı Ağzı

Dikilitaş yöresinde yeni ve farklı bir isimle karşılaştığımız motif ismi, hamuru kesmekte kullanılan spatulaya benzeyen ve bazı bölgelerde eğsıranı, ıssıran gibi isimlerle anılan bu alete bu bölgede Eksıranı adı verilmektedir.

Çizim: 13

9.15 Sülük

Yörede karşılaştığımız geleneksel sanatlarımızdaki motiflerden bir diğeri olan Sülük motifi ismiyle de bu yörede ilk defa karşılaşılmaktadır. Dokumlarda bantlar arasında kullanılmıştır.

Çizim: 14

9.16. Top Sülük

Sülük verilen motifin daha farklı bir şekilde yapılmasıdır. Dokularda boşlukları doldurmakta kullanılmaktadır.

Çizim: 15

9. 17. Çengel

Araştırılan dokuma örneklerinde çengel motifi beşik kilimlerinde farklı renklerle dokunarak iç zemini doldurmaktadır.

Çizim: 16

9.18. Burnu Eğri

Geleneksel sanatlarımızda ki dokumalarda çengel/çakmak olarak bilinen motifi bu yörede farklı bir isimle karşımıza çıkmaktadır. Küçük çengel motifi kıyılarda bulunan boşlukları doldurmakta kullanılmıştır.

Çizim: 17

9.19. Acem veya Acemi Nahışı

Acem veya acemi nahışı ismini ilk defa bu yörede ki dokumlarda karşımıza çıkmaktadır. Dokumalarda Başlangıç ve bitiş kısımlarında kuşaklar içine yapılan bu motifi dokumaya yeni başlayanlar için dokuma tekniğini öğretici bir motif olduğu için bu ismi almıştır.

Çizim: 18

10. Kompozisyon Özellikleri

Azık torbası, kilim, kıl kilim, sepet heğbe, heğbe, kıl torba dokumaları kompozisyon özellikleri, yöredeki halk tarafından dokunan dokumalar olarak adlandırılmaktadır. Dokumalarda zemin geometrik sahalarla ayrılarak motifler yerleştirilmiştir. Motifler bazen kuşaklar halinde, bazen birbirini takip kompozisyonlar oluşturulmuştur.

11. Kullanılan Boya ve Renkler

İncelenen dokuma örneklerinde dokumalara göre farklı renkler kullanılmıştır. Dokumalarda kullanılan renklerin sayıları farklıdır. Çözümleri siyah keçi kılı ve yündür. Dokumaların atkı ipliklerinde doğal keçi kılından elde edilen siyah, kullanılmıştır. Son zamanlardaki dokumalarda orlon diye adlandırdıkları sentetik iplikler kullanılmaya başlanmıştır. Desenlerde çok çeşitli renkler ve tonları görülür.

Kullanılan dokuma ipliklerini yöre insanı kendi yetiştirdiği keçi ve koyunda kırkıp, eğirmiş, boyama işlemini ise yöreye gelen boyacı ustaları tarafından yapılmıştır. Kırmızı, sarı, siyah, pembe, mor, turuncu, yeşil, açık yeşil, koyu, yeşil, mavi, açık mavi, koyu mavi, beyaz, krem kullanılan renklerdir.

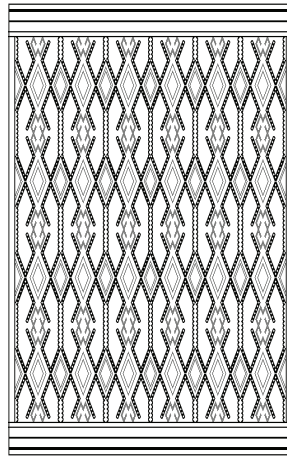
Anadolu'da doğal boyamacılık çok eski ve köklü bir uygulamadır. Birçok el sanatı ürünleri için gerekli boyayı, uzun yıllar bitkilerden alınmıştır. 1882'den itibaren, ülkemize giren suni boyalardan önce kullanılan doğal boyalar arasında, bitki boyaları önemli yer tutar. Uzun süre devam eden doğal boyacılıkta, boyar madde olarak sayıları belli olan bazı maden, toprak, hayvan çeşitleri ve bitkiler kullanılmıştır (Öztürk, 1982:49).

Anadolu'da kök boya (doğal ve bitkisel boya) geleneğinde yün iplikler iki şekilde boyanmaktadır. Bazı bitkilerin boyar maddeleri yüne doğrudan geçerken, bazıları ise bir ara maddeye ihtiyaç duyar. Bu ara maddenin kullanımına mordanlama adı verilir. Mordanlar doğal ve kimyasal olmak üzere iki çeşittir. Doğal mordanlar meşe palamudu (pelit), koruk suyu, sirke, turunc suyu, sütleğen sütü, meşe ağacının kökü, sığır idrarı, taş yosunları, kil, kireç, ekmek hamuru mayası, ceviz ağacının kök filizleri, odun külü vs.dir. Kimyasal mordanlar ise şap, saçkıbrız, potasyum bikromat, kremtarlar ve sodyum sülfattır (Uğur, 1988:11-12).

12. Konya Dikilitaş Yöresi Cicim Dokuma Örnekleri

Fotoğraf: 6 Beşik kilimi

Çizim: 19 Beşik kilimi Yüzey Şeması

Kıyı

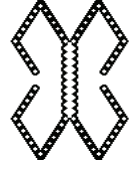
Burnu eğri

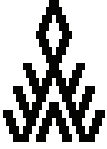
Kurbağa

Ayaklı pıtrak

Çengel

Yarım Bıtırak

Ayaklı Boncuklu

Eksirani Ayağı

Elicebinde

Sülük

Top Sülük

Yarım Elicebinde

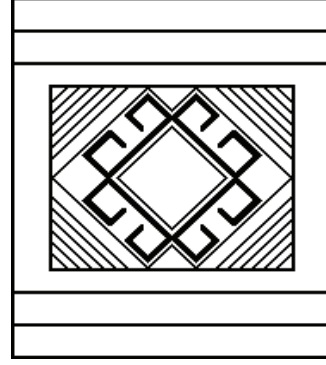
Çizim: 20 Beşik Kilimi Motifleri

İnceleme Tarihi	: 20.12.2014
Bulunduğu Yer	: Dikilitaş, Şükriye AKDAĞ'ın Evi
Yılı	: Yaklaşık 60 Yıllık
Türü	: Örtü
Yapılış amacı	: Beşik Örtüsü
Durumu	: Sağlam
En	: 120 cm
Boy	: 180 cm
M ²	: 2.16 m ²
Sıklık	: 70x150 (1 dm ² de)
Yörede Verilen İsmi	: Beşik Kilimi
Atkıda	: Yün
Çözüde	: Kıl
Desende	: Yün

- Kullanılan Teknik : Sık Motifli Cicim
- Kullanılan Motifler : Ayaklı Boncuk, kurbağa, Eksiranı ağzı, ayaklı bıtrak, elicebinde, çengel, sürge, top sülük.
- Kullanılan Renkler : Beyaz, çiğ sarı, kırmızı, siyah, mavi, kınalı sarı, al, yeşil
- Kompozisyon : Başlangıç kısmında ince şeritler halinde tek tırnak motifi sıra halinde dizilmiştir. Sonraki kısmında eli cebinde ve eksiranı ağzı motifi kuşaklar halinde birer sıra dokunmuştur. Sonraki kuşakta Ayaklı boncuk motifi ile zemine geçiş kısmı dokunmuştur. Zeminde ise beş tane çengel motifi yan yana getirilerek bezeme yapılmıştır. Bu çengel motiflerinin boşluklarına sürge ve araları top sülük motifi ile doldurulmuştur. Kenarda ki bordür kısmı ise kıyı motifi ismini verdikleri baklava dilimlerinin birbirini takip etmesi ile oluşturulan kenar motiflerinin içine de göz motifleri yerleştirilmiştir.

Fotoğraf: 7 Kıl Torba

Çizim: 21 Kıl Torba Yüzey Şeması

Pıtrak

Tırnaklı Su

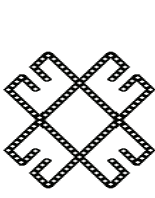
Pıtrak

Göççe

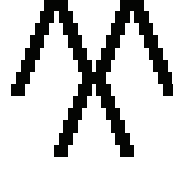
Kıyı

Çengel

Sürge

Toyuk Ayağı

Yarım çengel

Çizim: 22 Kıl Torba Motifleri

İnceleme Tarihi : 20.12.2014
Bulunduğu Yer : Dikilitaş, Meryem AKDAĞ'ın Evi

Yılı : yaklaşık 45

Türü : Torba

Yapılış amacı : Kullanım amaçlı

Durumu : Yıpranmış

En : 44 cm

Boy : 49 cm

M² : 0,21m²

Sıklık : 55X88 (1 dm² de)

Yörede Verilen İsmi : Kıl Torbası, Nahışlı Torba

Atkıda : Kıl

Çözüde : Kıl

Desende : Yün

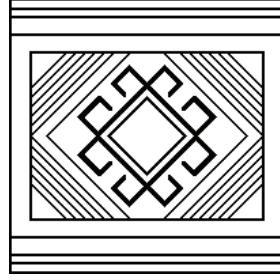
Kullanılan Teknik : Sık Motifli Cicim

Kullanılan Motifler : Bitirak, tırnaklı su, elicebinde, kıyı, göççe, orta göbek, sürge, toyuk ayağı, yarım çenge.

Kullanılan Renkler : Kırmızı, sarı, beyaz, mavi, yeşil, turuncu, turkuaz.

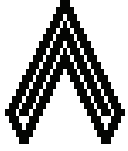
Kompozisyon : Dokumaya tırnak motifi, toyuk ayağı ve göççe motifleri aynı kuşak içinde birlikte sıra halinde nakşedilmiştir. Diğer küçük kuşakta ise yarım toyuk ayağı motifi yerleştirilerek dokumanın ayak kısmı tamamlanmıştır. Dokumanın zemininde ise köşeleri tırnak, çift tırnak ve acem nahışı ile doldurulmuştur. Göbek kısmına ise çengel motifi yerleştirilmiştir. Bu motifin alt ve üst kısmındaki motiflere iki yarım bir tam göççe, sağ ve sol köşelerine ise tam

göççe motifi yerleştirilmiştir. Çengel motifinin çengellerinin aralarına dört adet sürge motifi yerleştirilmiştir. Orta kısmı da pıtrak motifi ile doldurulmuştur.

Fotoğraf: 8 Süs Çantası

Çizim: 23 Süs Çantası -3 Yüzey Şeması

Çift Tırnak

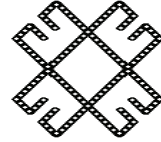
Eksirani Ağzı

Göççe

Tek Tırnak

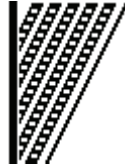
Çengel

Pıtrak

Ayaklı Pıtrak

Boncuk

Kıyı

Burnu Eğri

Sürge

Çizim: 24 Süs Çantası Motifleri

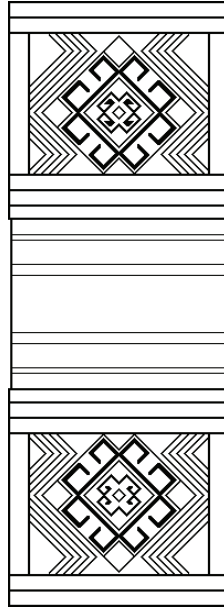
İnceleme Tarihi	: 20.12.2014
Bulunduğu Yer	: Dikilitaş, Kezban DOĞANCI' nın evi
Yılı	: 1990
Türü	: Çanta
Yapılış amacı	: Çeyizlik ve Süs
Durumu	: Sağlam
En	: 26 cm
Boy	: 27 cm

M ²	: 0.07m ²
Sıklık	: 50x85 (1 dm ² de)
Yörede Verilen İsmi	: Çente
Atkıda	: Kıl
Çözgüde	: Kıl
Desende	: Orlon
Kullanılan Teknik	: Sık Motifli Cicim
Kullanılan Motifler	: Çift tırnak, eksiranı ağızı, göççe, tek tırnak, çengel, bıtrak, ayaklı bıtrak, boncuk, kıyı, burnu eğri, sürge
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, çiğdem sarı, mavi, bordo, pembe, beyaz, sarı, koyu yeşil, açık yeşil, kahverengi, mavi.

Kompozisyon : Dokumanın ayak kısmı tek tırnak motifinin bir sıra kuşak halinde ve onu takip eden bir kuşak halinde çift tırnak motifini ve bu sırayı takip eden eksiranı ağızı motifleri yerleştirilmiştir. İç zeminin köşe göbek kısımlarına yarım boncuk motifleri yerleştirilmiştir. Orta kısmına da çengel motifini ve bunun çengelleri arasına sürge motifini ile doldurulmuş ve ortasına da bıtrak motifini ile bezenmiştir.

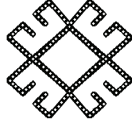
Fotoğraf: 9 Kıl Heybe -1

Çizim: 25 Kıl Heybe -1Yüzey Şeması

Çift Tırnak

Çengel

Acem nahışı

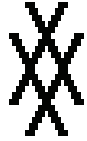
Yarım çengel

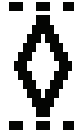
Su Yollu Tırnak

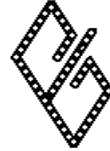
Bilinmiyor

Pıtrak

Göççe

Sürge

Kıyı

Çizim: 26 Kıl Heybe -1 Motifleri

İnceleme Tarihi	: 20.12.2014
Bulunduğu Yer	: Dikilitaş, Meryem AKDAĞ'ın evi.
Yılı	: 1975
Türü	: heybe
Yapılış amacı	: Kullanım amaçlı
Durumu	: Yıpranmış
En	: 55 cm
Boy	: 162 cm
M ²	: 0.89 m ²
Sıklık	: 55x88 (1 dm ² 'de)
Yörede Verilen İsmi	: Eğbe, Heğbe:
Atkıda	: Kıl
Çözüde	: Kıl
Desende	: Yün
Kullanılan Teknik	: Sık Motifli Cicim

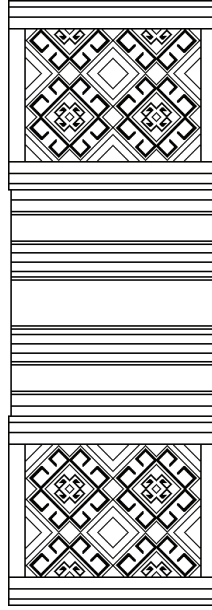
Kullanılan Motifler : Çift tırnak, orta göbek, acem nahışı, yarım çengel, su yollu tırnak, çapraz, pıtrak, göççe, sürge, kıyı

Kullanılan Renkler : Yeşil, koyu kırmızı, çiğ sarı, gınalı sarı, mavi,

Kompozisyon : Dokumaya çift tırnak motifi, göççe motifleri aynı kuşak içinde birlikte sıra halinde nakşedilmiştir. Diğer küçük kuşakta ise acem nahışı motifi yerleştirilerek dokumanın ayak kısmı tamamlanmıştır. Dokumanın zemininde ise köşeleri tırnak, suyollu tırnak ve acem nahışı ile doldurulmuştur. Göbek kısmına ise çengel motifi yerleştirilmiştir. Heybenin orta kısmı ise düz dokuma yapılmıştır dört sıra kuşak halinde pıtrak ve acem nahışı motifleri yerleştirilmiştir. Çengel motifinin çengellerinin aralarına dört adet sürge motifi yerleştirilmiştir. Orta kısmı da ismi bilinmeyen bir motif ile doldurulmuştur.

Fotoğraf: 10 Kıl Heybe -2

Çizim: 27 Kıl Heybe -2 Yüzey Şeması

Göççe

Pıtrak

Eksiranı Ağzı

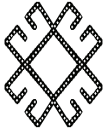
Acem nahışı

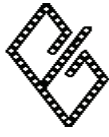
Pıtrak

Tek Tırnak

Çengel

Sürge

Top Sülük

Kıyı

Kayme

Çizim: 28 Kıl Heybe -2 Motifleri

İnceleme Tarihi	: 20.12.2014
Bulunduğu Yer	: Dikilitaş, Kezban TAŞDÖĞEN' nin evi
Yılı	: 1995
Türü	: Heybe
Yapılış amacı	: Süs Amaçlı
Durumu	: Sağlam
En	: 52 cm
Boy	: 158 cm
M ²	: 0,82 m ²
Sıklık	: 60x80 (1 d m ² 'de)
Yörede Verilen İsmi	: Nahışlı Heğbe
Atkıda	: Kıl
Çözüde	: Kıl
Desende	: Yün
Kullanılan Teknik	: Sık Motifli Cicim
Kullanılan Motifler	: Göççe, pıtrak, toyuk ayağı, tek tırnak, orta göbek, sürge, top sülük, kıyı, kayme
Kullanılan Renkler	: Pembe, beyaz, mavi, koyu kırmızı, al, kınalı sarı, yeşil, çiğdem sarı
Kompozisyon	: Dokumaya tırnak motifinin ve göççe motifinin aynı kuşak içinde dokunmasıyla başlamıştır. Sonraki kuşakta Eksiranı ağzı motifini sıra sıra nakşedilmiştir. Zemin kısmına ise çengel motifini iki tam ve takibinde yarım çengel motifini yerleştirilmiştir. Heybenin orta kısmı ise düz dokuma yapılmıştır kuşaklar halinde pıtrak, acem nahışı ve kayme motifleri yerleştirilmiştir. Göbek motifinin çengellerinin aralarına dört adet sürge motifini yerleştirilmiştir. Orta kısmı da pıtrak motifini ile doldurulmuştur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Göçebe hayatının ekonomisinin hayvancılığa dayalı olması nedeniyle malzeme temini oldukça kolay olmuştur. Yün ve kıl iplikleri kolay temin edilmesi, yöre insanı tarafından dokumacılığın gelişmesine katkı sağlamıştır. Birçok amaç için düz dokumalar hazırlanmıştır. Taşıma kolaylığı ve birçok işleve sahip olan düz dokumalar Yörüklerin yaşam tarzı ile tam bir uyum içindedir.

Dokumalar yazları evin önünde ağaç gölgesinde, yaylada, kışları ise evin içinde uygun odalarda yaygın olarak dokunmuştur.

Dokumalarda; farklı renkte, cinste ve kalınlıkta atkı ve çözgü iplikleri kullanılmıştır. Özellikle yaşlı insanların evlerinde Cicim dokuma örneklerine rastlanmış. Renk ve desen açısından zenginlik gösteren bu örnekler geçmiş kültürün izlerini taşıyan birer belge niteliğindedir. Yapılan alan araştırmasında çoğunlukla evlerde yaygılara, çantalara, heybelere rastlanmıştır.

En eski örneklerin yün ve kıl dokumalardan yapıldığı, kullanılan dokuma tekniği olarak sık motifli ve seyrek motifli cicim tekniği kullanıldığı tespit edilmiştir.

Günümüze geldikçe doğal boyamacılın eskisi gibi yapılmadığı, sentetik boya- larla boyanmış dokuma ipliklerinin renklendirildiği ve bu renklendirilen ipliklerle dokumaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Her kompozisyonda genellikle aynı motifler farklı şekillerde kullanılması, ya- pılan her değişiklikte yeni bir desen tasarımı oluşması, Geleneksel Türk El Sanat- larında kullanılan motiflerinin çok zengin bir kültüre sahip olduğunun kanıtıdır.

Sentetik boya- larla boyanmış ipliklerinde günümüzde tamamen yün olmayan ip- liklerle dokumalar yapılması dokumaların kalitesini düşürmüştür.

Günümüzde düz dokumalar, çok az kişiler tarafından dokunmaktadır. Eski örnekler, yöre halkının evinde, duvarında ve döşemelerinde süsleme olarak kulla- nılmaktadır. Yörede eskiden Yörük yaşantısının olması nedeni ile önemli olan düz dokumalar günümüzde yaşam biçiminin değişmesi neticesinde önemini yitirdiği görülmektedir.

Dikilitaş Yöresi yanı sıra Konya'nın bütün köy ve kasabalarındaki düz doku- malar araştırılıp, Konya ve çevresine ait düz dokuma envanteri oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

ACAR B. (1982). **Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları**, İstanbul.

AKBİL F. (1997). **Bergama Dokumaları Cicim-Sili**, Türkiyemiz, S. 21, İstan- bul

AYTAÇ, Ç. (1982). **El Dokumacılığı**, Elit ve Programlama Dairesi Yayınları, Ankara.

BARIŞTA, H, Ö. (1998). **Türk El Sanatları**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı. .

DENİZ, B (2000). **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

DURUL, Y. (1977). **Yörük Kilimleri**, Ak Yayınları, İstanbul.

ERBEK, M. (2002). **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GÖRGÜNAY, KIRZIOĞLU, N. (2001). **Altaylardan Tuna Boyu'na Türk Dünyasında Ortak Yanışlar (Motifler)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi: 366, Ankara.

UĞUR, G. (1988). **Türk Halılarında Doğal Renkler ve Boyalar**, Ankara.

YALMAN, A. R. (1977). **Cenupta Türkmen Oymakları 1-2**, Ankara.

Makaleler:

Öztürk, İ,(1982). **Bitki Boyaları Üzerine Birkaç Not ve Yenikent Köyünden Boyama Örnekleri**, Türk Etnografya Dergisi, Sayı: 17, Ankara.

İnternet Kaynakları:

http://www.seydisehir.bel.tr/seydisehir_ilcemizin_tarihi-l-1-sayfa

<http://www.seydisehirderneği.org.tr/sayfa/seydisehir-tarihcesi.aspx>

Sözlü Görüşmeler:

AKDAĞ, Ş. (68) “Ev Hanımı”. (20.12.2014). “**Dokuma Üzerine**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Dikilitaş -Konya.

ERDOĞAN, G.(48) “Ev Hanımı”. (20.12.2014). “**Dokumada Kullanılan Araç ve Gereçler**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Dikilitaş -Konya.

ŞEN, E.(80) “Ev Hanımı”(20.12.2014).“**Dikilitaş Tarihi**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Konya.

ŞEN, M.(85) Emekli(20.12.2014). “**Dikilitaş Tarihi**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Konya.

DOĞANCI, K.(55) “Ev Hanımı”. (20.12.2014). “**Dokuma Üzerine**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Dikilitaş -Konya

TAŞDÖĞEN, K.(65) “Ev Hanımı”. (20.12.2014). “**Dokuma Üzerine**”, sözlü görüşme, kaynak kişinin evi, Dikilitaş -Konya

